

fettupplagring och ruggning under vistelsen i området. 1994 kontrollerades 39 sävsångare två gånger eller mer. 62 % av dessa hade minskat i vikt under rastningen i Lisjövikens vassar. Noterbart är att före 15 augusti var viktninskningen i regel legio, därefter skedde en mer positiv viktförändring hos fåglarna.

Åtta sävsångare som ringmärktes i Lisjöviken som ungfåglar har kontrollerats efter mer än ett år. Sex av dessa ringmärktes efter 15/8 och hade vid det tillfället inte lagrat på sig speciellt mycket fett. Andra exempel är en ung sävsångare som ringmärktes i Limsjön vid Leksand 30/7 1992, två dagar senare kontrollerade vi den i Lisjöviken. Den hade flugit 13 mil och vägde exakt lika mycket vid båda

lokalerna. En annan ungfågel som ringmärktes i Lisjöviken kontrollerades vid Roxen i Östergötland 15 dagar senare. Den hade förflyttat sig 15 mil och vägde lika mycket vid båda lokalerna.

En modell kan vara som följer: Sävsångarna i vår kommun startar flyttningen till vinterkvarteren med att förflytta sig i korta etapper till något närliggande (rikare bord) stort vassområde. Där bygger de upp fettdepån och kan sedan genomföra flyttningen i långa nattetapper över Europa och stor del av Afrika.

Fortsättning följer

Att lyssna på en nästan estatisk sjungande sävsångarehane en sommarkväll är i sig en fin naturupplevelse. Att då samtidigt

veta under vilka förutsättningar den lilla fågeln sitter där och sjunger, ger ytterligare dimension till fågelskådandet. Att under tidiga morgontimmarna i fuktig och vasshav söka kunskap kring sävsångarnas liv och leverne, handlar om att få lite inblick i andra livssystem. Livssystem som är så oerhört sköra och mångdubbelt mer dramatiska än vi ens tidigare kunnat ana.

Frågan finns fortfarande framför oss. Hur kan dessa små fåglar klara att överleva

och dessutom är de ganska vanliga? När vi känner till hur sävsångarna lever och vad de kräver, kan vi sätta ett bestämt naturvärde på våra områden.

Tack till markägaren Dag Edeen som gör det möjligt att göra dessa undersökningar.

Och tack till dem som hjälper till i Lisjöviken i sökandet efter sävsångarnas livsstrategi: Greta Larsson, Stefan Johansson, Per Eriksson, Bo Eriksson, Jan Österberg, Robert Lager, Anders Frohm och Leif Johansson.

Vinterfågelräkningarna 1993/94

Text och bild: Sören Larsson

Efter fem ovanligt milda och snöfatta vintersäsonger i rad, fick vi senaste vintern åter uppleva snö och kyla. Hur påverkas fågellivet av dessa "riktiga" vint-rar? Från flera fågelintresserade hördes ofta påståendet, att det var ganska dött ute i markerna. De som matade fåglar ansåg att det saknades domherrar den här vintern.

Genom de räkningar av vinterfågellarna som vi genomfört är efter år får vi en bra bild av hur situationen är hos en stor del av fågelfaunan. Ett problem är att det är svårt eller för närvarande omöjligt att tolka alla de förändringar som av olika anledningar

sker i fågelfaunan. Vi kan dock utgå från att kunskaperna kommer att öka och eftersom materialet finns kan man gå tillbaks och erhålla svar på spännande frågor om hur naturen fungerar. Resultatet från räkningarna under jul- och nyårshelgen visar att det var ganska fågelrikt i våra marker, samt att det fanns väl så många domherrar som de två föregående vintrarna. Domher-rama hade bara valt en annan vistelsemiljö denna vinter, nämligen lövskogen istället för fågelborden. Den rika förekomsten av björkfrö konsumerade domherren friskt utav.

Att räkna vinterfåglar kan för den som inte deltagit verka tråkigt, jobbigt och för vetenskapligt. För oss som deltar handlar det dock om naturupplevelsen och spänningen att söka svar på frågor kring våra fåglar.

När Robert Lager lyssnade i en till en början tyst snötyngd granskog och det efter ett tag kommer en rödhake framhoppande. Det är en upplevelse och naturscen som Robert länge kommer ihåg. Eller när Lennart Eriksson kom fram till sin 10:e räknepunkt. Vid åttan var det helt fågeltomt, vid nian lyckades han få se en större hackspett och vid tion kunde han för första gången på sin rutt kryssa i en mindre hackspett. Den känslan är värd mycket, en vinterdag i våra skogar. Vinterfågelräkningen ger också våra vanliga fåglar lite uppmärksamhet. Kim Lill var bekymrad över att det var så ont om kungsfåglar i hans område, han kunde jämföra med hur det varit på samma område de föregående åren. Genom den här sammanställningen kan vi alla se att Kim Lills bedömning i sitt lilla område är giltigt för hela Surahammar kommuns skogar.

Resultat

Räkningen ingår i en nationell inventering, Svenska vinterfågelräkningen och följer därmed reglerna för denna. Senaste vintern genomförde vi 10 st räkningsrutter, varje rutt är uppdelad på 20 punkter. Vid varje punkt antecknas allt som ses och hörs under exakt 5 minuter.

Totalt genomförde vi 1000 minuter (16 timmar och 40 minuter) effektiv fågelräkning i kommunen. 2582 fåglar av 38 arter inräknades. I genomsnitt sågs 3,1

arter och 12,4 fågelindivider vid varje räkningspunkt. Det är ett mått på fågelförekomsten och inte alls så dåligt med tanke på att majoriteten av räkningspunkterna är belägna i skogsmiljö.

Vädret

Redan i slutet av september kom kylan och hela hösten blev sedan kylig och solfattig. Ändå var det aldrig någon period med sträng kyla. Periodvis var marken snötäckt och natten till julafton föll 3 dm snö i Ramnäs. Kringnyårshelgen stabiliserades vädret något och det blev åter betydligt kallare.

Utvärdering

Nio av rutterna inventerades såväl jul/nyårshelgen 1992-93 som 1993-94. Resultaten från dessa rutter används för att belysa eventuella förändringar i fågelfaunan.

Invasionsfåglar

Stjårtmes, grönsiska och gräsiska uppträdde talrikare än vanligt. Under hösten 1993 skedde en påspädning av stjärtmesar i Sverige, det var fåglar som kom sträckkanalerna från. Att en del av dessa var kvar också vid årsskiftet visar våra räkningar. Vi har räknat vinterfåglar sedan 1977 och stjärtmes har förekommit mycket sporadiskt under vintrarna. På 1990 talet har det dock skett en förändring. Stjärtmesen håller sig normalt kvar på nordliga breddgrader även vintertid och den populationsökningen som våra räkningar antyder, kan bli vara ett resultat av de milda vintrarna vi haft.

Kajor

Vintern 1989-90 var den senaste vintern som flockar av grönsiskor uppehöll sig i våra trakter. En av förutsättningarna för att det skall finnas grönsiskor här hos oss vintertid är att klitbalen haft en bra frösättning det året. Grönsiskan är mycket nomadisk vintertid, vissa år saknas den helt hos oss. Så var fallet 1986-87 samt 1990-91.

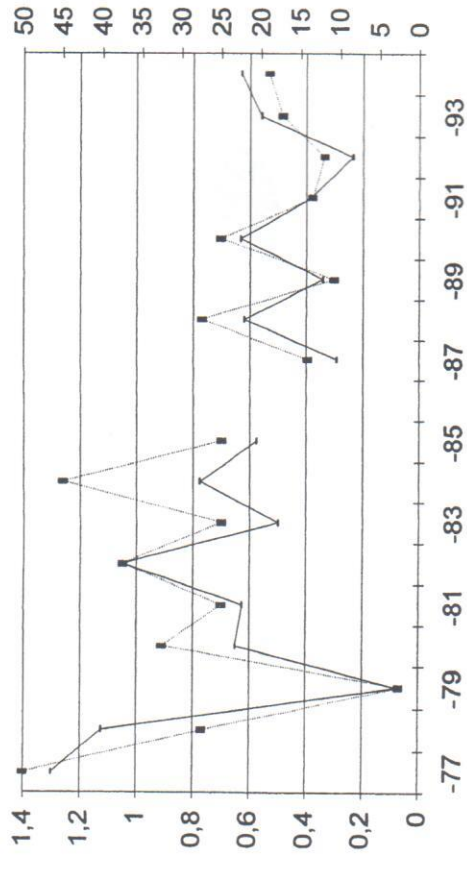
Senaste vintern noterades gräsiskor vid 13 räkningspunkter eller 7,2 % av räkningspunkterna. Utslaget på alla år vi räknat vinterfåglar är detta det näst högsta antalet. Toppåret hittills, 1989-90, fanns gräsiskor vid 15,4 % av räkningspunkterna. De flesta vintrar förekommer gräsiskorna sporadiskt hos oss och det är främst björkens frön den förtär. Vad de stora variationerna i uppträdandet beror på är osäkert. Kan den ökande förekomsten av

björk i våra skogar innebära att gräsiskan tillbringar vintrarna hos oss i större omfattning framöver? De enormt stora skarorna som kan upplevas under vår- (mars-april) och höstflykten (oktober) har vi ännu inte fått bevittna något av under vintertid.

Kräkfåglar

En "tuffare" vinter innebär normalt att kråkor och kajor flyttar längre söderut. Våra räkningar visar också helt följdaktligt att det var färre individer av dessa arter i trakten senaste vintern. Kråkans förekomst överensstämmer senaste vintern mycket väl med hur förhållandet var under snövintrarna på 1980-talet. Beträffande kajanan var förhållandet något annorlunda. Till mitten av 1980-talet var kajanan knäppast att betrakta som övervintrare hos oss. I samband med de milda vintrarna har en

Domherrrens förekomst i Surahammars kommun de senaste 18 vintrarna. Räkningrutterna är ej de samma mellan åren. Det torde dock inte förändra bilden av en art som domherren.

— — — Visa det procentuella antalet räkningpunkter där domherrar noterades under vintrarna 1976/77 till 1993/94.
 — Visa antalet individer per räkningpunkt under vintrarna 1976/77 till 1993/94.

mycket stor förändring inträffat, vi ser nu kajjan som ett allmänt inslag i vinterlandskapet. Utan vinterfågelräkningarna hade vi inte registrerat detta utan snarare haft den åsikt vi har i dag, nämligen att kajjan är ett allmänt inslag i vårt vinterlandskap. Kajorna uppträder oftast i större sällskap, det är därför noterbart att så få individer inräknades.

Beträffande skatan ligger populationen på en mycket konstant nivå sedan 1988. Åren innan skedde en stabil ökning av stammen. Skatan är så starkt knuten till mänskliga aktiviteter och finns bara vid människoboningar vintertid. Även kråkor tenderar att allimer hålla till vid människoboningar, vad beror detta på?

Mesar

Trots att det var mycket olika väderförhållanden under de två senaste vintrarna är antalet mesar ganska samstämmigt. Beträffande blåmes, förekom kraftiga flyttingsrörelser ur landet i september/oktober. Ungefär lika många talgoxar sågs de båda vintrarna, att de uppehöll sig på färre lokaler kan bero på den hårdare vintern senast.

Kungsfågel

Varför blir kungsfågla allt ovanligare i våra skogar, den är för närvarande inte stort vanligare än tofsmes. Kungsfågeln situation har veterligt inte uppmärksamats någon annanstans, kanske beroende på att vinterfågla inte följs upp stort längre norrut än hos oss. Det finns ett

samband mellan kungsfågel, talltita, tofsmes, trädkrypare och svartmes, deras livsmiljö är barrskog. Under de senaste 15 åren har vinterstammarna minskat i våra skogar hos samtliga dessa arter. Det tycks som de stora "mestagens" tid är förbi. Detta bör vara en väckarklocka. Spar den gammelskog som finns kvar.

Domherre

Den mest kända och omtyckta "vinterfågeln" är förmodligen domherren. Våra resultat från vinterfågelräkningarna tyder på att domherren var vanligare under perioden 1976-1986 än vad den är i dag. Från

äldre människor hör man ibland att domherren var vanlig "förr i tiden". I Vår Fågelvärld 1963 finns en uppgift om dagsummer på 10 000 utsträckande domherrar vid Falsterbo hösten 1961. Håller också domherren på att minska? Under häckningsstid lever också den i barrskogarna.

Domherrrens val av vinterkvarter är mer komplicerat och varierar mellan åren. En del fåglar stannar kvar i samma område som de häckar. Andra drar runt i Skandinavien eller norra Europa. Dessutom byter fågeln uppehållsplatser under säsongen. När trädens frön är slut i skogen, kommer den fram till fågelutodringar.

ART	Antal punkter		Antal individer		ART	Antal punkter		Antal individer	
	1993	1994	1992	1993		1993	1994	1992	1993
Gråsand	3	5	48	39	Tofsmes	20	26	29	30
Knipa	1		1		Svartmes	17	18	36	32
Storskrake	1		1		Blåmes	29	40	82	123
Sångsvan		2		10	Talgoxe	59	225	71	233
Havsörn		1		1	Nötväcka	26	24	42	43
Blåhök		1		1	Träckrypare	6	8	7	11
Duvhök	1		1		Varfågel	1		1	
Spurvhök	1	1	1	1	Nötskraka	14	25	22	35
Orre	2	1	4	3	Skata	37	36	87	101
Tamduva		3		27	Nötkräka		2		2
Kungsfiskare		1		1	Kajja	13	12	28	100
Gröngöling	2	6	2	6	Kräka	34	42	91	151
Spillkräka	2	10	2	10	Korp	20	25	26	45
St hackspett	26	25	34	35	Gåsparv	1		3	
M hackspett	2		2		Pilfink	7	3	27	13
Strömslätare	4	2	4	2	Grönfink	22	35	175	304
Rödhake	1		1		Steglits	2	2	7	11
Kollrast		1		1	Grönsiska	22	2	175	11
Björkrast	11	49	13	1100	Gräsiska	13	3	444	35
Kungsfågel	20	38	51	112	Korsnäbb	6	22	36	64
Stjärtnes	7	3	66	21	Domherre	31	30	93	77
Entita	23	24	39	51	Gulsparv	22	24	175	154
Talitia	27	26	55	39					

Tabellen visar resultatet från de 9 rutter som räknades såväl 1992/93 som 1993/94.

Våra kunskaper om domherrens häckningsframgång är mycket bristfälliga, verligt har överhuvudtaget ingen domherre häckning hittats i Surahammars kommun under 1990-talet.

Önskar vi använda domherren som en indikatorart i barskogen, gäller samma förhållande som för flera andra fågelarter som lever året runt i vår trakt, nämligen att vinterfågelräkningarna är en bra metod för att bevaka förändringarna i populationen.

Deltagare

De som deltagit i denna räkning av vinterfåglar hjälper till att öka kunskapen

om hur vår natur mår. Vi hjälps också åt att bygga upp en baskunskap omkring många av våra fåglar och genom vårt arbete tipsar vi andra människor om att det finns mycket sevärt i våra fågelmarker även vintertid.

Följande personer deltog i vinterfågelräkningarna i kommunen säsongen 1993/94: *Lennart Eriksson, Robert Lager, Sören Larsson, Mikael Leppälampi, Kim Lill, Ralf Lundmark, Yngve Pettersson och Ingrid Åkerberg.*

Rapportera dina fågel-iakttagelser

Text: Sören Larsson

Alla tycker vi det är intressant att få kännedom om vilka fåglar som iakttagits i trakten. Särskilt sällsynta arter har haft högt värde. Genom att fåglars situation alltmer används i naturvårdsarbetet har också mer allmänna arter nu börjat få berättigad plats, när det gäller att samla in fågelobservationer.

I Naturklubben samlar vi in fågelobservationer sedan några år tillbaks, vi pu-

blicerar en årlig sammanställning av materialet i Naturklubbssnytt.

De fågelrapporter vi får oss tillsända sänds vidare till landskapsföreningen (Västmanlands Ornitologiska förening) och därifrån vidare till riksföreningen (Sveriges Ornitologiska förening). Dina uppgifter om fåglar kan komma att behandlas på flera olika nivåer.